

अब जनतासँग सङ्घर्ष बाहेक अर्को विकल्प छैन

रामसिंह बुढाथोकी,
कार्यालय सदस्य, नेकपा (क्रान्तिकारी माओवादी)

जनअसन्तोष नै वैकल्पिक शक्ति विकास गर्ने आधार हुन् ।

माओवादी केन्द्रले पनि पहिचानका ५ र सामर्थ्यका ४ आधारलाई छाड्यो ।

● पाटीले तीन महिने संगठन सद्दीकरण तथा जनपरिचालन अभियान सञ्चालन गर्दैछ । यसको तयारी कसरी भइरहेको छ ?

हाम्रो पार्टीको यो तीन महिने अभियान ०७३ माघ ५ गतेबाट सुरु हुँदैछ । त्यसको तयारीस्वरूप अहिले राज्य समिति र जिल्ला समितिहरूले बैठक/भेला गरेर ठोस योजना बनाइरहेका छन् ।

● पाटीको राष्ट्रिय सम्मेलन नै स्थगित गरेर तीन महिने कार्यक्रम लिएर जनताको बिचमा जाँदै हुनुहुन्छ । किन यस्तो आवश्यकता पर्‍यो ? अभियानका मुख्य एजेण्डाहरू के के हुन् ?

हाम्रो पार्टीले आगामी फागुनमा पार्टीको राष्ट्रिय सम्मेलन गर्ने निर्णय गरेको थियो । तर राष्ट्रिय सम्मेलन गर्नुभन्दा आगाडि संगठन सुदृढीकरण र विस्तार गर्नुपर्ने आवश्यकता गत केन्द्रीय समितिको बैठकले महसुस गर्‍यो । त्यसकारण संगठन सुदृढीकरण र विस्तार गर्नका लागि राष्ट्रिय सम्मेलनलाई स्थगित गरी पार्टी सद्दीकरण र विस्तारको योजनालाई पार्टीले अगाडि बढाएको छ । संगठन सुदृढीकरण र विस्तारको क्रममा राष्ट्रियता, जनतन्त्र र जनजीविकाका सवाललाई लिएर आन्दोलन पनि पार्टीले गर्ने नीति लिएको छ ।

● सिंगो देश नै यतिबेला रुपमा संसदवादी दल र सारमा विदेशी शक्तिको पकडमा परेको अवस्था छ । यस्तो अवस्थामा वैकल्पिक राजनीतिक शक्तिको खाँचो टड्कारो बनेको बेला तपाईंहरूले देशलाई नेतृत्व प्रदान गर्ने आधारहरू के के छन् ?

अहिले सत्ता चलाइरहेका पार्टीहरू मुख्यतः नेपाली काँग्रेस, एमाले र माओवादी केन्द्रको जनविरोधी, राष्ट्रविरोधी नीति र कार्यहरू देखेर जनताहरू आक्रान्त बनेका छन् । राजतन्त्रको अन्त्य र गणतन्त्रको स्थापनापछि जनताले उनीहरूबाट जे आशा र अपेक्षा गरेका थिए, त्यो पाएनन् । जनतामा आज निराशा, कुन्ठा र आक्रोस छ ।

जनअसन्तोष नै वैकल्पिक शक्ति विकास गर्ने आधार हुन् ।

● सिंगो क्रान्तिकारी आन्दोलन यतिबेला अलमलिएको अवस्थामा छ । त्यसलाई सही बाटो र गति प्रदान गर्न तपाईंहरूका कार्यनीति र रणनीति के के छन् ?

क्रान्तिकारी आन्दोलन सहि दिशामा अगाडि बढ्नका लागि रणनीति र कार्यनीति दुवै सही हुनु पर्दछ । यी दुई मध्ये एउटा गलत हुने वितिकै हामी सही क्रान्तिकारी दिशामा अगाडि बढ्न सक्दैनौं । हाम्रो अहिलेको क्रान्तिको उद्देश्य भनेको सर्वहारा वर्गको नेतृत्वमा जनताको जनवादी अधिनायकत्व स्थापना गर्नु हो । अर्थात् अहिले नयाँ जनवादी क्रान्ति सम्पन्न गर्नु नै हाम्रो रणनीतिक उद्देश्य हो । आज कतिपय आफूलाई कम्युनिष्ट भन्ने पार्टीहरूले राजनीतिक क्रान्ति पूरा भइसकेको छ, अब यहाँ समाजवादी क्रान्ति गर्नुपर्छ भनिरहेका छन् । यस्तै विप्लव माओवादीले समाजवादी क्रान्ति भनेपनि नयाँ जनवादी क्रान्ति भन्ने कुरालाई छाडेको छ र एकीकृत क्रान्तिको कुरा उठाएको छ । समाजवादी क्रान्तिको नाममा राजनीतिक क्रान्तिको आवश्यकता छैन भन्ने र एकीकृत क्रान्तिको कुरा गर्ने दुवै कुराले नयाँ जनवादी क्रान्तिको रणनीतिलाई छाडेको छ । यो नेपालको वस्तुगत कुरासँग मिल्ने कुरा होइन । अहिलेको क्रान्तिको सही रणनीति भनेको नयाँ जनवादी

क्रान्ति गर्नु नै हो । यो रणनीतिक उद्देश्य पूरा गर्न तयारी गर्नु नै कार्यनीतिक कुरा हो । नयाँ जनवादी क्रान्ति शान्तिपूर्ण तरिकाले अर्थात् चुनावबाट प्राप्त नहुने भएकाले वर्ष संघर्षको सबै रूपलाई विकसित गर्दै बलपूर्वक राज्यसत्ता कब्जा गर्ने तयारीमा लामो काम नै सही कार्यनीति हो । हामी यही काममा लागिरेका छौं ।

● विगतमा पनि जनताले माओवादी आन्दोलनबाट धोका पाए । धेरै उचाईमा पुगिसकेको आन्दोलन शिथिल बन्न पुग्यो । जति माथिबाट खस्यो उतन त्यति नै समस्या हुने रहेछ । यसलाई उठाउने पहलकदमी लिनु भएका तपाईंहरूले कसरी गति पैदा गर्ने सोच्नु भएको छ ?

माओवादी आन्दोलनबाट आएका कमी कमजोरीबाट शिक्षा लिँदै क्रान्तिकारी आन्दोलनलाई अगाडि बढाउन पर्दछ । माओवादी आन्दोलनमा मुख्यतः मूल नेतृत्वले धोका दियो र अन्य कतिपय कमजोरीहरू पनि भए भन्ने सामान्य मुल्यांकन हो । यो विषयमा गम्भीर रुपमा बहस र छलफल गरी माओवादी आन्दोलन अगाडि बढाउने सही कार्यदिशा निर्माण गर्न राष्ट्रिय सम्मेलनमा जाँदै छौं । राष्ट्रिय सम्मेलनले माओवादी आन्दोलनमा देखिएका कमजोरीहरूको समीक्षा गरेर अब आगामी दिनमा त्यसप्रकारका कमजोरीहरू नदोहोरिने प्रकारको कार्यदिशा तय गर्ने छ ।

● देश यतिबेला धुवीकरणको प्रक्रियामा अघि बढिरहेको छ । संसदवादीहरू एकातिर र क्रान्तिकारीहरू अर्कातिर छन् । तर क्रान्तिकारीहरू छरिएर रहेका छन् । क्रान्तिकारीहरूलाई कसरी एकजुट तुल्याउन सकिन्छ ?

छरिएर रहेका क्रान्तिकारीहरूलाई एकीकृत गर्ने कुरा पदीय भागबण्डा होइन कि मूलतः सिद्धान्त, रणनीति र कार्यनीतिमा एकरूपता हुनु पर्दछ । अरु मुख्यतः कार्यदिशामा नै एकरूपता हुनुपर्दछ । त्यसकारण छरिएर रहेका क्रान्तिकारीहरूलाई एकजुट तुल्याउन सबैभन्दा पहिले क्रान्तिको कार्यदिशाकै बारेमा व्यापक बहस र छलफल गर्नुपर्दछ । छलफल र बहसमा हामी एक ठाउँ आई पुग्यौं भने स्वतः एकजुट हुँदै जान्छ ।

● केही समयअघि तपाईंहरूले एउटा टिमसँग एकता गर्नुभयो । अन्य दुई वटा पार्टीसँग कार्यगत एकतामा हुनुहुन्छ । तपाईंहरूले भन्दै आएको क्रान्तिकारीहरूबीचको एकता र धुवीकरणमा ति पार्टीहरू पनि जोडिने सम्भावना कतिको छ ?

अहिले हामीले कार्यगत एकता गरिरहेका पार्टी नेकपा (मसाल) र नेकपा (माओवादी) हुन् । नेकपा (मसाल) सँग मूलतः रणनीतिक कुरा मिलेपनि कार्यनीतिक कुराहरू मिलेका छैनन् । त्यस्तै नेकपा (माओवादी) सँग नयाँ जनवादी क्रान्ति कि एकीकृत क्रान्ति भन्ने विषयमा नै भिन्नता छ । मैले अगाडि नै भने कि क्रान्तिकारीहरू एकजुट हुनका लागि उनीहरूबीच सिद्धान्त, रणनीति, कार्यनीति र मूलतः कार्यदिशाको प्रश्नमा समान समझदारी हुनु पर्दछ । हामीले अहिले जो सँग कार्यगत एकता गरेर आन्दोलनमा गइरहेका छौं, उनीहरूसँग समान समझदारी आईसकेको हुनाले तत्काल पार्टी एकता हुने सम्भावना छैन । नेपालमा सर्वहारा वर्गको नेतृत्वमा श्रमिक जनता मुख्यतः मजदुर, किसानहरूको राज्यसत्ता कसरी प्राप्त गर्ने भन्ने विषयमा छलफल र बहस गर्दै जानु पर्दछ । छलफल र बहसले पार्टी एकताको आधार तयार

पार्न सक्छ ।

● तपाईंहरू राष्ट्रियता, जनतन्त्र र जनजीविकाका सवाललाई लिएर लामो समयदेखि संघर्ष गर्दै आजनु भएको छ । तर, यी मुद्दाहरू अझ जटिल बन्दै जानको कारण के देख्नुहुन्छ ?

राष्ट्रियता, जनतन्त्र र जनजीविकाका सवालहरू भन्नुपर्छ भन्नु जटिल बन्दै जानुको कारण वास्तविक जनताको हातमा राज्यसत्ता नआउनु नै हो । राज्यसत्ता पुरानै प्रतिक्रियावादी नै छ । सरकारमा जाने राजनीतिक पार्टीहरू अवसरवादी छन् । उनीहरूले सरकार बाहिर रहँदा र चुनावको बेलामा राष्ट्रियता, जनतन्त्र, जनजीविकाको पक्षमा निकै मिठा कुरा गर्दछन् । तर जब सरकारमा पुग्छन्, वा पुग्ने सम्भावनाको नजिक पुग्छन्, तब राष्ट्रियता, जनतन्त्र, जनजीविकाका सबै सवालहरूलाई छाड्छन् र सत्ता र पदका लागि साम्राज्यवादी, विस्तारवादी र प्रतिक्रियावादी शक्तिहरूसँग साँठगाँठ गर्न पुग्छन् । २०४६ सालदेखि अहिलेसम्म भएको यही हो । एउटा सानो उदाहरण दिउँ माओवादी केन्द्रले सन् १९५० को सन्धिलगायतका सबै असमान सन्धिसम्झौता खारेज गर्नुपर्छ भन्दै आएको कुरा सबैले सुनेकै हो । तर जब प्रचण्ड प्रधानमन्त्री भए, उनले भारतसँग गरिएका सबै सन्धिसम्झौता कार्यान्वयन गर्ने भनेर हस्ताक्षर गरेर आए । त्यसकारण यी मुद्दा भन्नु पनि भन्नु जटिल बन्दै जानुको कारण भनेको काँग्रेस, एमाले, माओवादी केन्द्रले साम्राज्यवाद, विस्तारवाद र प्रतिक्रियावादी शक्तिहरूको विरुद्ध संघर्ष होइन कि उनीहरूसँग सत्ता र पदका लागि साँठगाँठ गर्नु नै हो ।

● अहिले संसदवादी दलहरूबीच संविधान संशोधन र चुनावको मिति घोषणाको विषयलाई लिएर अपडो पहिले कि चल्ना पहिले भन्नेजस्तो बहसमा केन्द्रित छन् । यी दुवै विषयमा तपाईंहरूको तयारी र योजना कस्तो छ ? के निर्वाचन भएमा उपयोग गर्नुहुन्छ ?

अहिले संसदमा पेश गरिएको संविधान संशोधनको प्रस्तावले पनि नेपालका उत्पीडित वर्ग, जाति, समुदायको मागलाई सम्बोधन नगर्ने भएको हुनाले हामीले त्यसको विरोध गरेका हौं । त्यसको अर्थ अहिलेको संविधानले गरेको व्यवस्था ठीक हो भनेका होइनौं । हामीले सुरदेविर् भन्दै आएका छौं कि त्यो संविधान कालो संविधान हो । यो संविधान नेपाली श्रमिक जनताको हितमा छैन । त्यसकारण हाम्रो कार्यभार भनेको जनगणतान्त्रिक संविधान निर्माण गर्न संघर्ष गर्नु हो । चुनावको प्रश्न पनि यसैसँग जोडिएको छ । प्रतिक्रियावादी व्यवस्थाभित्र हुने चुनाव र त्यसले ल्याउने हेरफेरले आम शोषित पीडित जनताको हितमा आधारभूत रुपमा कुनै काम गर्न सकिदैन । २०४६ सालदेखि अहिलेसम्म कतिवटा चुनाव भए, सरकारहरू बदलिए तर नेपाली श्रमिक जनता पक्षमा आधारभूत रुपमा कुनै काम हुन सकेन । अहिलेको संविधान र राज्य व्यवस्था पनि मूलतः प्रतिक्रियावादी भएको र राज्यसत्ता दलाल, नोकरशाही पूँजीवादी भएको र एउटा निश्चित अवधिका लागि शोषक वर्गको मूल प्रतिनिधिलाई चुन्ने भन्ने नै हो । तैपनि क्रान्तिकारीहरूले देशको वस्तुगत र आत्मगत अवस्थालाई हेरी खास खास अवस्थामा प्रतिक्रियावादी व्यवस्था हुने चुनावलाई उपयोग गर्दछन् । जहाँसम्म अहिलेको चुनाव हुने हल्लाको प्रश्न छ, यसमा हाम्रो पार्टीले

निर्णय लिइसकेको छैन । चुनाव भई हालै नै भयो भने हाम्रो पार्टीले निर्णय गर्ने छ ।

● अहिले नेपालका दुई ठूला छिमेकी देशले नेपालमाथि वर्चस्व कायम गर्न आफ्ना प्रयासहरू दृश्य/अदृश्य रुपमा जारी राखेका छन् । यस्तो अवस्थामा क्रान्तिकारीहरूको भूमिका कस्तो हुनुपर्छ ?

छिमेकी देशहरूसँग समान अस्तित्वको आधारमा मैत्रीपूर्ण सम्बन्ध राख्नुपर्दछ र त्यसका लागि पहल प्रयत्न गर्नु पर्दछ । कुनै पनि देशमा आफ्नो वर्चस्व राख्न प्रयत्न गर्नु उनीहरूको कुरा हो । साम्राज्यवादी युगमा एउटा बलियो राज्यले अर्को राज्यमाथि आफ्नो वर्चस्व कायम राख्न प्रयत्न गर्दछ । क्रान्तिकारीको काम भनेको असंलग्न परराष्ट्र नीतिका आधारमा दुवै छिमेकी देशसँग मैत्रीपूर्ण सम्बन्ध राख्नुपर्दछ । कसैको दलाली पनि गर्नु हुँदैन र कुनै पनि छिमेकी मुलुकबाट नेपालको राष्ट्रियता, सार्वभौमिकता र क्षेत्रीय अखण्डतामाथि हुने हस्तक्षेपको विरोध गर्नुपर्दछ ।

● विश्व राजनीतिमा यतिबेला शक्ति केन्द्र पश्चिमबाट पूर्वतिर सँदै आएको देखिन्छ । विश्व र क्षेत्रीय राजनीतिमा अमेरिका, रुस, चीन भारतजस्ता देशको अन्तरविरोधले नेपाली जनवादी क्रान्तिमा कस्तो प्रभाव पार्न सक्छ ?

अमेरिका, रुस, भारत र चीनको अन्तरविरोधले नेपाली जनवादी क्रान्तिलाई कस्तो असर पार्दछ भन्ने भन्दा पनि नेपाली क्रान्तिकारीहरूले तिनीहरूका अन्तरविरोधबाट फाइदा उठाउन कस्तो नीति लिन्छन् भन्ने कुरा महत्वपूर्ण हो । साम्राज्यवादीहरूको अन्तरविरोध प्रथम विश्वयुद्ध हुँदा दोस्रो अन्तर्राष्ट्रियका नेताहरू मातृभूमिको रक्षाका नाममा आफ्नै देशको साम्राज्यवादी शासकलाई सघाउन पुगे । जबकि लेनिनले क्रान्तिकारी आन्दोलनलाई अगाडि बढाएर र अक्टोबर समाजवादी क्रान्ति गर्न सफल भए । दोस्रो विश्वयुद्धमा स्टालीनले अमेरिकसँग मिल्दा पनि अमेरिकी साम्राज्यवादको विरुद्ध संघर्ष गरे । त्यसकारण यी ठूला देशहरूबीचको अन्तरविरोधलाई क्रान्तिको हितमा प्रयोग गर्न क्रान्तिकारीहरू सिकाउनु हुनुपर्दछ ।

● स्थानीय, प्रादेशिक र संघीय व्यवस्था र यसको सिद्धान्त, स्वरूप र सीमालाई लिएर नेपालभित्र बढ्दो असन्तुष्टिलाई जबरजस्ती रुपमा संसदवादी दलले रोक्न खोजेको देखिन्छ । यस्तो अवस्थामा क्रान्तिकारीहरूले दिने विकल्प के हो ?

यस्तो अवस्थामा क्रान्तिकारीहरूले दिने विकल्प भनेको संघर्ष नै हो । आज जुन कारणले देश संघीयतामा गयो, त्यसको सम्बोधन अहिलेको सरकार र पक्ष र प्रतिपक्षले गर्न चाहने । नेपाल, बहुजातीय, बहुभाषिक र बहुधार्मिक देश हो । यसो हुनु राम्रो कुरा हो । तर, यहाँ नराम्रो कुरा के भयो भने सामन्ती एकात्मक राज्य व्यवस्थाले

जातीय, भाषिक र धार्मिक उत्पीडन र विभेद पनि गर्‍यो । यही उत्पीडन र विभेदको कारण यहाँ संघीयताको आन्दोलन उठ्यो र देश संघीयतामा गयो । तर, नाम मात्रको संघीयताको घोषणा गरिएको छ । पहिचानका ५ र सामर्थ्यका ४ आधारलाई छोडिएको छ । यसो हुनुको मुख्य कारण काँग्रेस र एमाले संघीयतामा जान चाहन्थे । आन्दोलनको राप र तापले उनीहरूले संघीयतालाई समर्थन गरेका हुन् । संघीयताको मुद्दालाई स्थापित गरेको माओवादीले हो । तर अहिले माओवादी केन्द्रले पनि पहिचानका ५ र सामर्थ्यका ४ आधारलाई छाड्यो । त्यसको परिणाम आज जनतामा व्यपक असन्तुष्टि बढिरहेको छ । अब जनतासँग संघर्ष बाहेक अर्को विकल्प छैन ।

● राष्ट्रिय स्वाधीनताका लागि राष्ट्रवादी शक्तिहरूसहितको राष्ट्रिय मुक्ति युद्ध र संयुक्त आन्दोलनको सम्भावना कतिको देख्नुहुन्छ ?

राष्ट्रिय स्वाधीनताका लागि भनेर राजतन्त्रलाई फर्काउन सकिन्न । कसैले यसप्रकारको प्रयास गर्दछ भने त्यसको डटेर विरोध गर्नुपर्दछ । राष्ट्रिय स्वाधीनताको नाममा राजतन्त्र फर्काउने वातावरण बनाउन पनि दिइनु हुन्न । तिनै राजाहरू जसले आफ्नो सत्ता जोगाउनका लागि सन् १९६५ को जस्तो असमान सन्धी गरेका छन् । त्यसकारण गणतन्त्रलाई कायम राखेर राष्ट्रिय स्वाधीनताका लागि लड्नेसँग सहकार्य हुनसक्छ । त्यसका लागि प्रयत्न गर्नु पर्दछ ।

● अन्त्यमा छुट्टेका केही विषय छन् भने संक्षिप्तमा राखिदिनुहोस् न ।

अहिले राष्ट्रियताको कुरा निकै उठिरहेको छ । मुख्यतः एमालेको नेतृत्वमा संविधान संशोधनको प्रस्तावका विरुद्ध चलेको आन्दोलनलाई राष्ट्रियताका लागि लडाईं भनेर प्रचार गरिएको छ । पहिलो कुरा एमाले त्यस्तो पार्टी हो, जसले राष्ट्रवादी महाकाली सन्धि को समर्थन गर्‍यो । अपरकर्णाली जलविद्युत योजना, अरुण तेस्रो भारतलाई बुझाउने कुरामा त्यो पार्टीले समर्थन गर्दछ । तर पहिचान र सामर्थ्यको अधारमा संघीय संरचना बनाउन पर्दछ भन्ने कुरालाई उसले विरोध गर्दछ र राष्ट्रियताको कुरा गर्दछ । त्यसकारण अहिले संविधान संशोधनका विरुद्ध उसले जुन आन्दोलन गरिरहेको छ । त्यो सामन्तवादी कोणबाट गरिरहेको छ । त्यसकारण एमालेले संविधान संशोधन प्रस्तावविरुद्ध गरेको आन्दोलनलाई राष्ट्रवादी भन्न सकिन्न । नेपालमा बसोबास गर्ने विभिन्न जातजाति भाषाभाषीहरूबीचको एकताले मात्र नेपालको राष्ट्रियतालाई बलियो बनाउन सक्छ । अहिलेको संविधानले त्यसप्रकारको एकता कायम गर्न सकेको छैन र संविधान संशोधन प्रस्तावले पनि त्यो पूरा गर्न सकेको छैन । त्यसप्रकारको अवस्थामा राष्ट्रियता, जनतन्त्र र जनजीविकालाई सम्बोधन गर्ने जनगणतान्त्रिक संविधान निर्माणका लागि संघर्ष गर्नुबाहेक अरु नेपाली जनतासँग विकल्प छैन ।

यसरी लडे माओ 'शक्तिको दुरुपयोग र भ्रष्टाचार'का विरुद्ध

कम्युनिष्टले राज्यसत्ता आफ्नो हातमा लिएपछि आफ्नो सरकारको भ्रष्ट अधिकारीहरूका लागि माओ त्सेतुङ अभिसाप बनेका थिए । भ्रष्टाचारका विरुद्ध लड्न र सरकारको छवी स्वच्छ राख्न माओले थुप्रै अभियानहरू चलाए । १९५१-१९५२ को सानफान (प्रतिभ्रष्टाचार अभियान) त्यस्तो पहिलो अभियान थियो । यसपछि १९५३ मा सिन सानफान योडडोड (कर्मचारीतन्त्र, आदेशवाद, अनुशासन र कानुन उल्लंघन विरुद्धको नयाँ अभियान) चलाईयो । त्यही बर्ष, उफान योडडोड (भ्रष्टाचार, जुवातास, फजुल खर्च, गुटवाद र कर्मचारीतन्त्र विरुद्धको अभियान) पनि चलाईएको थियो । १९५४ मा गानबु जेडफेड योडडोड (पार्टी सदस्यहरूबीच शुद्धीकरण अभियान) चलाईयो । १९५५ मा शुङ्ग बुमेन फ्यानतानड योडडोड (कर संकलक बीचको प्रतिभ्रष्टाचार अभियान) चलाईएको थियो । अर्को जेडफेड योडडोड (शुद्धीकरण अभियान) १९५७मा चलाईएको थियो । अग्रगामी महान् छलाड (Great Leap Forward) पछि १९६०मा नडकुन सानफान योडडोड (भ्रष्टाचार, फजुल खर्च र कर्मचारीतन्त्र विरुद्धको ग्रामीण अभियान) थालनी गरिएको थियो । अन्तमा, सिकनीड योडडोड (समाजवादी शैक्षिक अभियान) १९६४-६५मा चलाईएको थियो । सांस्कृतिक क्रान्तिभन्दा अगाडि प्रत्येक बर्ष जस्तो भ्रष्टाचारविरोधी अभियान चलाउने गरिन्थ्यो । त्यति हुँदाहुँदै पनि, साधारण जनतालाई शक्तिशाली बनाउने राजनीतिक संस्कृतिको विकास नभईसकेकाले गर्दा भ्रष्टाचार र शक्तिको दुरुपयोगलाई माओले निमित्त्यान् पार्न खोजेको प्रयास अपर्याप्त सिद्ध भयो ।

कम्युनिष्ट विजयभन्दा अगाडि शोषण, भ्रष्टाचार र शक्तिको दुरुपयोग समाजमा जसरी व्याप्त थियो, त्यसरी नै कम्युनिष्ट युगमा पनि गाउँका नेताहरूले गरेको शक्तिको दुरुपयोगको एउटा प्रमुख कारण गाउँलेहरूसँग राजनीतिक नियन्त्रण नहुनु थियो । माओ त्सेतुङले के कुरामा जोड दिएका थिए भने चिनिया जनताले नै कम्युनिष्ट पार्टीलाई सत्तामा पुऱ्याएको थियो र त्यसो हुँदा सिसिपी चिनीयाँ जनताप्रति उत्तरदायी हुनु आवश्यक थियो । तर यो भनाई कुरामा मात्र सीमित रहन गयो । सुरुमा जनताबाट प्राप्त भएको त्यो सत्ता दैनिक राजनैतिक कामकारवाहीको वास्तविक संसारमा आएर हराउन पुग्यो । १९४९ पछि ग्रामीण इलाकामा शासन गर्ने सिसिपीका सदस्यहरूले त्यो सत्ता गाउँलेहरूबाट प्राप्त गरेका थिएनन् । तिनीहरू गाउँलेहरूको भोटबाट चुनिएका थिएनन् । अर्भ त्यसमाथि, तिनीहरूको राजनीतिक भविष्य तिनीहरूले शासन गर्ने जनतामाथि नभएर आफ्ना माथिल्ला नेताहरूमाथि निर्भर रहने गर्दथ्यो । परिणामस्वरूप, कम्युन र गाउँका नेताहरू ग्रामीण जनताका आवश्यकता र चाहना परिपूर्ति गर्नतिर भन्दा आफ्ना संरक्षकलाई रिभ्नाउनतिर लाग्दथे ।

सैद्धान्तिक रूपले भन्नुपर्दा, १९५० को मध्यतिर ग्रामीण इलाकामा गरिएको उत्पादनका साधनमाथिको सामुहिकीकरणले किसानहरूलाई समुहका वास्तविक मालिक बनाएको थियो र सामुहिक उद्यमको मालिकका रूपमा तिनीहरूले निर्णयको तहमा आफ्नो सहभागिता जनाउनु पर्दथ्यो । आर्थिक रूपमा सबैजना बराबर हुने हुँदा समुहका साधारण सदस्यहरूलाई राजनीतिक र आर्थिक रूपमै शक्तिशाली बनाउनु पर्ने थियो । यसो हुदा, समुहलाई जनवादी ढंगले व्यवस्थित गर्न त्यस कार्यमा तिनीहरूको सहभागिताको पनि आवश्यकता हुन्थ्यो । तर वास्तवमा, उत्पादनका साधनमाथिको सामुहिकीकरणले सबैलाई समुहको बराबरको मालिकको रूपमा उभ्याएन र आशा गरे अनुसार त्यसले किसानहरूलाई राजनीतिक र आर्थिक रूपमा शक्तिसाली बनाएन । यसको साटो फ्याक्ट्रीका मजदुरलाई आधुनिक उद्योगमा आश्रित बनाए जस्तै यसले किसानलाई समुहमा आश्रित बनाईदियो । उत्पादनलाई आधुनिकीकरण गर्ने प्रक्रियामा निश्चयनै यो एउटा सामान्य प्रवृत्ति बन्न पुगेको छ । नयाँ संगठित कृषि सहकारीमा जनप्रिय सुपरीवेक्षण र जनवादी संयन्त्रलाई संस्थागत नगर्दा सामुहिकीकरणमार्फत् गाउँमा पार्टी नेताहरूले गाउँलेहरूमाथि शासन गर्ने थप शक्ति प्राप्त गरेका थिए । यसले पहिलेभन्दा किसानहरूलाई गाउँमा शक्ति दुरुपयोगको थप शिकार बनाएको थियो ।

सामुहिकीकरण भन्दा अगाडि गाउँमा नेताको शक्ति सीमित थियो । तीनीहरू सारतः गाउँको सामाजिक कार्यव्यवस्थापकको भूमिका निर्वाह

गर्दथे । कर उठाउने र गाउँलेहरू बीच भएको भ्रैभ्रगडा मिलाउने जस्ता कुरा तिनीहरूको आधार भूत कामभित्र पर्दथे । सामुहिकीकरणले गाउका नेतालाई थप लोभ्याउने शक्ति प्रदान गर्‍यो । समुहले उत्पादन गरेको अन्नको व्यवस्थापन तिनीहरूले गर्दथे । चीनियाहरूले भन्ने काउलियाड (जीवन धान्ने अन्न)को व्यवस्थापन गर्नु भनेको तिनीहरूले गाउँलेहरूको जीवनलाई आफ्नो नियन्त्रणमा राख्नु थियो । त्यसो हुदा, नचाहेर पनि सामुहिकीकरणले सर्वसाधारण गाउँलेहरूलाई गाउँको शक्तिमा रहेको मान्छेको दयामायामा बाचन विवश बनाईदियो ।

साधारण गाउँलेहरूप्रति अनुत्तरदायी पार्टीका अधिकारीहरूको हातमा भएको शक्तिको केन्द्रीकरणले महान अग्रगामी छलाड (१९५८ - ५९) को अवधिमा एउटा दुखदायी परिणाम निम्त्याईदियो । आफु माथिका नेतालाई रिभ्नाउन र छिटो परिणाम हातपार्न गाउँ र कम्युनका

धेरै नेताहरूले गाउँलेहरूलाई दिनको वीस घण्टा काम गर्न वाध्य पारे । छिटो परिणाम हात पार्ने अधिकारीहरूको बढ्दो मागलाई पूरा गर्न ग्रामीण जनतालाई सधैँ सठभव थिएन । गाउँलेहरूको परम्परागत ज्ञानलाई अपेक्षा गरेर बनाईएका कठ्युन र काउण्टी नेताका अविवेकी योजना र महान अग्रगामी छलाडका बेला उत्पादनलाई हवातै बढाउने तिनीहरूको ईच्छाका कारणले प्रभावकारी सञ्चार टुट्न पुगेको थियो ।

अधिकारीहरू कहिलेकाही दसका संचालक जस्ता भईदिए । धेरै नेताहरूले गाउँलेहरूलाई दिनको वीस घण्टा काम गर्न वाध्य पारे । छिटो परिणाम हात पार्ने अधिकारीहरूको बढ्दो मागलाई पूरा गर्न ग्रामीण जनतालाई सधैँ सम्भव थिएन । गाउँलेहरूको परम्परागत ज्ञानलाई अपेक्षा गरेर बनाईएका कम्युन र काउण्टी नेताका अविवेकी योजना र महान अग्रगामी छलाडका बेला उत्पादनलाई हवातै बढाउने तिनीहरूको ईच्छाका कारणले प्रभावकारी सञ्चार टुट्न पुगेको थियो । जीमोका धेरै कम्युन र गाउँका नेताहरू आफ्ना कम्युन र गाउँमा भएको खाद्यान्नको अभावलाई वेवास्ता गर्दै आफ्ना नेतालाई रिभ्नाउन राज्यलाई बढी अन्न बेच्ने गर्दथे । परिणामस्वरूप केही इलाकामा खाद्यन्न अभावको गम्भीर समस्या देखा पर्दथ्यो ।

शान्दोड प्रान्तीय सरकार र क्विडडाओ नगरपालिका सरकारले संयुक्तरूपमा गरेको गाउँको अनुसन्धानले यस कुरालाई पुष्टि गर्दछ । १९५९को सेप्टेम्बरमा जीमो काउण्टीको उत्तर पश्चिममा मान्छेहरूको दयनीय अवस्थाको विरोध गरेर लेखिएको एउटा बेनामी पत्र प्राप्त गरेपछि शानदोड प्रान्तीय सरकार र क्विडडाओ नगरपालिका सरकारले त्यस मुद्दाको अनुसन्धान गर्न आठजना अधिकारीहरूलाई त्यस क्षेत्र पठायो । जीमो काउण्टीको उत्तरपश्चिमका तीनवटा कम्युनका केही गाउँहरूमा अनुसन्धान कार्य सम्पन्न भयो । अनुसन्धान टोलीले के पत्ता लगायो भने ती गाउँका गाउँ पार्टी नेताहरू भ्रष्ट थिए । सिसिपीको नीति अनुसार तिनीहरू उत्पादनशील श्रममा भाग लिदैनथे । सामुहिक अन्नको पहुँच तिनीहरूसँग हुने हुँदा समुहको हित विपरीत ती नेताहरूले मोजमस्तीकासाथ खाने र पिउने गर्दथे । कतै कतै त सर्वसाधारण गाउँलेहरूलाई पत्ते नदिई तिनीहरू

हान उडपिड

गैरकानुनी रूपमा आआफु बीच सामुहिक अन्नलाई बाँडफाँड गर्ने गर्दथे । महान अग्रगामी छलाडपछि खाद्यान्नको अभाव भएका बर्षहरूमा खेतमा काम गर्ने सर्वसाधारण गाउँलेहरूलाई पर्याप्त खाने अन्न नहुदा पनि गाउँका नेता र तिनीहरूका परिवारले भने पेटभरी खानपाएका हुन्थे । उदाहरणका लागि, सर्वसाधारण गाउँलेहरूले जँगली सागसब्जी र रूखका पात खाएर बाचन वाध्य हुँदा लिडशान कम्युन सियाओबु गाउँको पार्टी सचिवसँग भने आफ्ना परिवारलाई खुवाउन पर्याप्त चामल थियो ।

गाउँका विविध पक्षलाई व्यवस्थित गर्ने सन्दर्भमा जीमो गाउँका नेताहरू बारम्बार मनोमानी ढंगबाट र निर्दयतापूर्वक व्यवहार गर्दथे । आफ्नो अधिकारको सुरक्षाका लागि गाउँमा तिनीहरू कठोर र मनोमानी खालका नियम बनाउँथे र लागु

गाउँ भेलामा घोषणा गरेको थियो - "शेडवान यु नी, शेडहाउ यु ओ" (तिनीहरू खेतमा काम गर र अन्नको व्यवस्थापन को काम मलाई छाडिदेउ) । गाउँमा कुनै जनप्रिय सुपरीवेक्षण संयन्त्र नभएकोले, गाउँलेहरूको आलेचनालाई गाउँका नेताहरूले सहन सक्दैनथे । १९५९को वसन्तमा, आफ्ना धारणा र गुनासालाई राख्ने अभियान (डामिड डाफाड योडडोड)मा अभियानबाट प्रोत्साहित भएर साधारण गाउँलेहरूले गाउँका नेताहरूका विरुद्ध आफ्ना गुनासाहरू राखे । अभियानको समंती पछि गाउँ पार्टी सचिवले भन्यो - "जीन चुन निमेन भेड ओ यी गे यु, ओ भेड निमेन यी नियन" (यो वसन्तमा तिमीहरूले मलाई एक महिना अप्ठ्यारोमा पाऱ्यौं । म तिमीहरूलाई पुरा बर्ष अप्ठ्यारोमा पारिदिन्छु) ।

अधिकारीहरूको थिचोमिचोबाट आहत भएर निकासका लागि केही गाउँलेहरूले आत्महत्याको समेत बाटो रोजे । जीमो काउण्टी लिडशान कम्युन

खाद्यान्नको अभावका बेला एकजनाको अन्नले एकजनालाई पनि रात्रै सँग खानपुदैनथ्यो, आधा भाग अन्नले त तिनीहरूको जीवनलाई साँच्चिकै कष्टकर बनाईदियो । आखिर, आफ्नो छोरा र आफु दुवैजनालाई भोकमरीबाट टाढा राख्न यु ज्युशुकी आमाले आत्महत्या गरिन् ।

निसन्देह नै गाउँ पार्टी नेताका व्यवहार असह्य थिए र ती भर्त्सना योग्य थिए । तर घटना जे भयो त्यसमा आंशिक रूपमा यु ज्युशुको पनि दोष थिएन होला त ? प्रथमतः उ र उनकी आमाले आफुहरूलाई त्यस्तो सारस्तीमा होम्नु हुदैनथ्यो । तिनीहरू त्यसका विरुद्ध कानुनी लडाई लड्न सक्दथे तर कानुन प्रतिको आफ्नो अज्ञानता र दब्यु संस्कृतिका कारण तिनीहरूले त्यसो गर्न सकेनन् ।

त्यही गाउको एकजना गाउँले आफ्नो साथीसँग काँचो अन्न चोर्नगयो । तर, उसको साथी गाउँको बाली रुडने चौकीदारबाट समातियो । आफु उम्कन सफल भएपनि उसलाई थाहा थियो कि तिनीहरूले काँडे उसको संलग्नताको भेड पाउँथे । हिंताबोध र दण्डको कुरा जति बढि उ सोच्दै जान्थ्यो, उ त्यति बढि त्रस्त हुन्थ्यो । अन्तमा उसले आफ्नो ज्याने लियो । काँचो अन्न चोर्ने र खाने एउटा परम्परा नै बनेको थियो र खाद्यान्न अभावका बेला भोकमरीलाई टार्ने यो एउटा महत्वपूर्ण उपाय थियो । प्रष्ट भन्नुपर्दा काँचो अन्न चोर्ने र खाने व्यापकताको परिणाम आत्मघाती हुन सक्दथ्यो । काँचो अन्न खाने कुराले वालीमा हास ल्याउथ्यो । सबैभन्दा नरात्रै त यसले समग्र बालीलाई नष्ट पार्न सक्दथ्यो । यसका कारण अर्को याममा खाद्यान्न संकटको भन्ने विकराल रूप देखा पर्न सक्दथ्यो । महान् अग्रगामी छलाड पछिको खाद्यान्न संकटका बेला जीमो काउण्टीका केही भागमा साँच्चिकै यस्तो समस्या देखापरेको थियो । पूर्ण रूपमा यसलाई रोक्न नसकेपनि यस्तो परम्परामा निगरानी राख्न गाउँका कुनै पनि जिम्मेवार नेताले केही गर्न आवश्यक थियो । तर यसका साथै, मान्छेलाई आत्महत्यासम्म पुऱ्याउने गरी डर उत्पन्न गराउने खालको कठोर सजायको भने जरुरत थिएन । जे भएपनि भोकमरीका बेला काँचो अन्न खाने कुरालाई महाअपराधको रूपमा लिनु सान्दर्भिक हुदैनथ्यो । त्यस्तो अपराध कै कारण गाउँलेले आत्महत्या गर्नु ठिक थिएन । उ र उसको साथीले न्यायलयमा आफ्नो कानुनी अधिकारका लागि लड्न सक्दथे । तर फेरी आफ्नो कानुनी अज्ञानता र दब्यु संस्कृतिको कारणले उसलाई एउटा दुखदायी परिणतीको बाटोतिर डोऱ्यायो ।

माथि उल्लेखित आत्महत्याका घटनाहरू निसन्देह नै पराकाष्ठाका मुद्दाहरू थिए र तीनलाई आममा राख्न सँकिदैनथ्यो । तथापि, ती बर्षहरूमा तल्लो तहका सरकारी अधिकारीहरूको सामान्य थिचोमिचो र भ्रष्टाचारका कुरा आम विषयभित्र पर्दथे । मेरो स्थलगत भ्रमणका क्रममा मैले दर्जनौँ गाउँहरूको अध्ययन गरेँ । साँस्कृतिक क्रान्ति भन्दा अगाडि भण्डैभण्डै सबैजना मान्छेहरू भ्रष्टाचार र शक्तिको दुरुपयोग जस्ता समस्याबाट सताइएका थिए ।

'अरुण-तेस्रो परियोजना नेपालीहरू आफैले बनाउनुपर्छ'

संखुवासभा । जिल्ला सदरमुकाम खाँदबारीबाट ढिलोगरी प्राप्त समाचार अनुसार २५ पौषमा पूर्व निर्धारित कार्यक्रम अनुसार नेकपा (क्रान्तिकारी माओवादी), नेकपा (मसाल) र नेकपा (माओवादी)ले संयुक्त रूपमा अरुण-तेस्रोको विषयलाई लिएर विरोध प्रदर्शन तथा सभा गरे । क्रान्तिकारी माओवादीका किरात राज्य इन्चार्ज मिनकुमार राउतले संचालन गरेको कार्यक्रमको अध्यक्षता विप्लव माओवादीका पदम राईले गरेका थिए भने मसालका हेमराज गुरुङले कार्यक्रमका सहभागीलाई स्वागत गरेका थिए ।

विरोध सभालाई क्रान्तिकारी माओवादीका सचिवालय सदस्य

तथा लिम्बुवान इन्चार्ज सीताराम तामाङ, नेकपा (माओवादी)का नेता धर्मेन्द्र बाँस्तोला र मसालका सुरेन्द्र भण्डारीले सम्बोधन गरेका थिए । वक्ताहरू सबैले अरुण-३मा भारतीय कम्पनी सतलजसँगको सम्झौता खारेज गरी नेपालीहरू आफैले बनाउनुपर्नेमा जोड दिएका थिए । स्थानीय जनसहभागितासहित हजार बढीको संख्यामा निस्केको विरोध 'याली संखुवासभाको खाँदवारी नगरपालिका परिक्रममा गरी पोखरी बजारमा पुगेर विरोध सभामा परिणत भएको थियो । २९ पौषमा तीन वामघटकले विराटनगरमा रहेको भारतीय कन्सुलर कार्यालय हटाउन माग गर्दै विरोध प्रदर्शन तथा सभा गर्ने कार्यक्रम तय गरका छन् ।

दुई मजदुर संगठनबीच एकता

काठमाडौँ । नेकपा (क्रान्तिकारी माओवादी) को मजदुर संगठन अखिल नेपाल क्रान्तिकारी ट्रेड युनियन र कम्युनिष्ट न्युक्लियसको मजदुर संगठन अखिल क्रान्तिकारी न्युक्लियसबीच एकता भएको छ ।

बुद्धनगरमा आयोजित एक कार्यक्रमकाबीच दुई मजदुर संगठनबीच एकता सम्पन्न भएको महासंघका संयोजक ईश्वर तिमालिसनाले जानकारी दिए । एकताभेलाभन्दा अघि न्युक्लियस निकट अखिल क्रान्तिकारी

न्युक्लियस अखिल नेपाल क्रान्तिकारी ट्रेड युनियन महासंघमा एकीकृत भएको हो । एकतापछि पनि संगठनको नाम अखिल नेपाल क्रान्तिकारी ट्रेड युनियन महासंघ नै रहने छ भने महासंघको विधान नै रहनेछ । दुई साताअघि काठमाडौँमा क्रान्तिकारी माओवादी र कम्युनिष्ट न्युक्लियसबीच पार्टी एकीकरण सम्पन्न भएको थियो । पार्टी एकतापछि अन्य संगठनहरूबीच पनि एकताका कार्यक्रमहरू भइरहेका छन् ।

